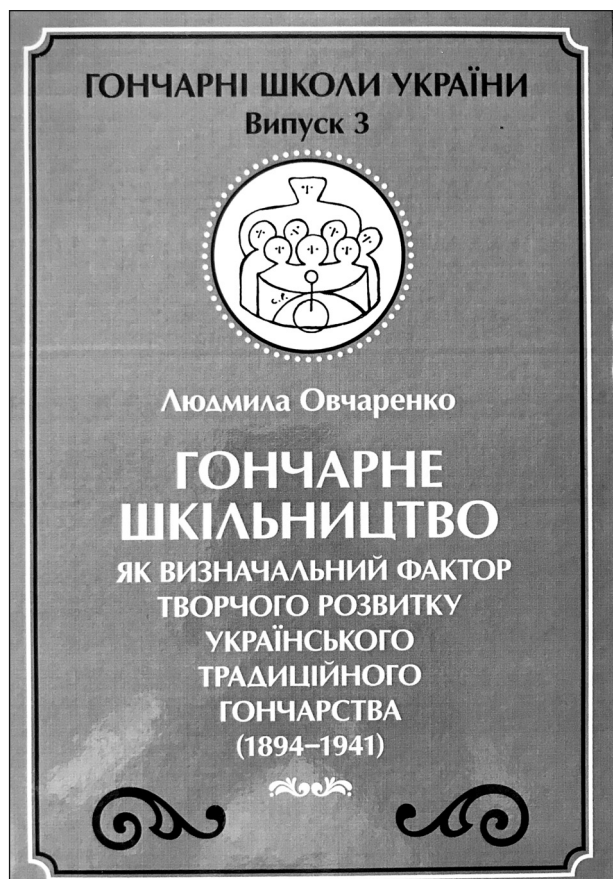

Метка Людмила

кандидат історичних наук, Інститут керамології – Відділення Інституту Народознавства Національної академії наук України

ОВЧАРЕНКО Л.М. ГОНЧАРНЕ ШКІЛЬНИЦТВО ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ТРАДИЦІЙНОГО ГОНЧАРСТВА (1894-1941). – ОПШНЕ: УКРАЇНСЬКЕ НАРОДОЗНАВСТВО, 2018. – 1296 С.

У книзі Людмили Овчаренко, на основі численних матеріалів досліджується феномен гончарного шкільництва як важливої складової етнокультури українців. Дослідження охоплює історико-етнографічні райони Наддніпрянської України, тобто тієї частини України, яка в умовах поділу української етнографічної території між кількома державами входила до складу Російської імперії та СРСР. Упродовж 1894–1941 років у Полтавщині, Українському Поліссі, Слобожанщині, Середній Наддніпрянщині й Поділлі діяли гончарні навчальні заклади, більшість з яких відіграли визначальну роль у збереженні й плідному розвитку українського гончарства. Саме завдячуючи їм, втілювалася система заходів, які сприяли налагодженню зв'язків держави з кустарями, впливали на художні та якісні характеристики глиняних виробів, популяризували новітні прийоми роботи в гончарному виробництві, стримували стрімкий занепад промислу.

Вибір хронологічних меж праці зумовлений діяльністю гончарних навчальних закладів на території історико-етнографічних районів Наддніпрянської України, а також наявністю найповнішого корпусу інформаційних джерел для об'єктивного комплексного вивчення гончарного шкільництва та його впливів на творчий розвиток традиційного гончарства.

Спираючись на вже відомі й добути особисто етнографічні та архівні матеріали, автор дослідження вперше в українській керамології здійснила комплексний аналіз передумов виникнення, основних напрямків діяльності та впливів гончарних навчальних закладів на території Наддніпрянської України на традиційний промисел упродовж кінця ХІХ – першої половини ХХ століття.

У першому розділі «Історіографія, методика та джерела дослідження» проаналізовано стан дослідження гончарного шкільництва як визначального фактора творчого розвитку українського традиційного гончарства у публікаціях 1879–2017 років, в історіографії дослідженої теми виділено п'ять періодів; з'ясовано методологічну базу дослідження, яка

не лише допомогла виявити систему внутрішніх взаємозв'язків між окремими складовими суспільно-політичного, економічного й культурно-мистецького життя українців, а й встановити причинно-наслідкові зв'язки поміж ними й гончарним шкільництвом у системі творчого розвитку традиційного гончарства; охарактеризовано джерельну базу, яка дозволила реалізувати поставлені завдання.

У другому розділі «Стан традиційного гончарства та заходи державних органів з його модернізації» вивчено традиційні шляхи передачі гончарської майстерності, які в різні історичні періоди були поширені на досліджуваній території (спадкова передача професійних гончарських знань, цехове та домашнє учнівство), з'ясовано перші державні ініціативи з вивчення стану кустарного гончарства (1850–1917), проаналізовано заходи земств, що передували заснуванню гончарних навчальних закладів, та напрацьовані концепції розвитку гончарного шкільництва, доведено, що на території історико-етнографічних районів Наддніпрянської України гончарство належало до найбільш поширених кустарних промислів, а гончарне шкільництво було об'єктивним і логічним явищем.

Основною складовою праці є п'ять розділів, в яких проаналізовано передумови відкриття, основні напрямки діяльності, шляхи вивчення й популяризації традиційного гончарства, технологічні аспекти опанування гончарним виробництвом, етнопедагогічні засади функціонування, персоналії керівників і викладачів, учнівський склад і навчальні програми гончарних навчальних закладів на території Полтавщини, Українського Полісся, Слобожанщини, Середньої Наддніпрянщини, Поділля та їх вплив на творчий розвиток українського традиційного гончарства.

У восьмому розділі монографії «Репресоване гончарне шкільництво України» проаналізовано, як в умовах становлення тоталітарної більшовицької системи агресивні дії російських шовіністів спрямовувалися на тих, хто брав активну участь у національному відродженні України 1920-х років

У монографії вперше в українській етнології на основі етнографічних, керамологічних, архівних і літературних джерел комплексно досліджено роль гончарного шкільництва у творчому розвитку українського традиційного гончарства; здійснено детальний критичний аналіз історіографії порушеної проблематики; з'ясовано способи передачі професійних гончарських знань, поширені в історико-етнографічних районах Наддніпрянської України впродовж XIX – першої третини XX століття; досліджено основні концепції організації гончарного шкільництва впродовж кінця XIX століття – 1910-х років; проаналізовано передумови виникнення, особливості розвитку й причини ліквідації гончарних шкіл у зв'язку з соціально-економічними й політичними умовами, які склалися на досліджуваній території; охарактеризовано зміст діяльності гончарних навчальних закладів, спрямованої на вивчення й популяризацію традиційного гончарства; акцентовано увагу на запровадження в навчально-виховний процес етнографічних матеріалів; встановлено визначальну роль керівників у спрямуванні діяльності навчальних закладів на вивчення особливостей місцевого гончарства; проаналізовано склад педагогічних та учнівських колективів, авторські навчальні плани й програми; виявлено вплив гончарного шкільництва на творчий розвиток традиційного гончарства України; доведено, що фахові гончарні школи в Макаровому Яру, Опішному й Кам'янці-Подільському перетворилися на осередки українського національного відродження, а політика тоталітарного режиму 1930-х років була спрямована на знищення гончарних закладів, які спеціалізувалися на підготовці фахівців з виготовлення традиційної художньої кераміки; опрацьовано і введено в науковий обіг матеріали репресивних кримінальних справ, спрямованих на фізичне

знищення керівників фахових гончарних шкіл України. У монографії вдосконалено знання про гончарне шкільництво Опішного; знання про гончарні навчальні заклади в Межигір'ї, у тому числі з'ясовано непричетність їх до творчого розвитку традиційного гончарства в Україні; знання про виставкову діяльність фахових гончарних шкіл. Подальший розвиток отримали дані про персоналії гончарного шкільництва України; база опублікованих джерел про функціонування фахової освіти в гончарному промислі.

Історичний досвід діяльності гончарних шкіл України, акумульований у монографіях та опублікованих статтях автора, активно використовується в діяльності унікального в системі Міністерства культури України навчального мистецького закладу – Державної спеціалізованої художньої школи-інтернату «Колегіум мистецтв у Опішні» імені Василя Кривецького, де в тому числі став підґрунтям створення й активного використання в навчально-виховному процесі Художньо-етнографічного музею «Відродження», шеститисячна колекція якого не має аналогів в Україні.